

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas iela 25 Rīga LV 1010; Tālrs.: 67686768; Fakss: 67244074; E-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Rīgā

2012. gada 2. oktobrī Nr. 1-6/13
Uz 05.09.2012. Nr.1-04/262- pav

**Satversmes tiesas tiesnesim
Kasparam Balodim**
Jura Alunāna ielā 1
Rīgā, LV-1010

Par viedokli lietā Nr.2012-10-01

Šā gada 10.septembrī Tiesībsarga birojā saņemts Jūsu 2012.gada 4.septembra lēmums, ar kuru Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – tiesībsargs) atzīts par pieaicināto personu lietā Nr.2012–10-01 „Par Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 17.panta vārdu „bet ne vēlāk kā piecu gadu laikā no iestādes prettiesiskā administratīvā akta spēkā stāšanās vai prettiesiskas faktiskās rīcības veikšanas dienas” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.pantam.

Lēmumā tiesībsargs uzaicināts sniegt viedokli par to, vai apstrīdētās normas vārdi „bet ne vēlāk kā piecu gadu laikā no iestādes prettiesiskā administratīvā akta spēkā stāšanās vai prettiesiskas faktiskās rīcības veikšanas dienas” atbilst Latvijas Republikas Satversmes 92.pantam, kā arī atbildēt uz šādiem lietā nozīmīgiem jautājumiem:

- 1) vai piekrītat apgalvojumam, ka Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 17.pantā ietvertie termiņi vērtējami kopsakarā nevis šķirti?
- 2) Vai pēc Jūsu domām, apstrīdētajā normā ietvertie vārdi „bet ne vēlāk kā piecu gadu laikā no iestādes prettiesiskā administratīvā akta spēkā stāšanās vai prettiesiskas faktiskās rīcības veikšanas dienas” atzīstami par materiāltiesisku prekluzīvu vai procesuālu termiņu?
- 3) Vai piekrītat apgalvojumam, ka materiāltiesiku prekluzīvu termiņu tiesa nevar atjaunot vai pagarināt?
- 4) Vai, Jūsaprāt, pastāv kādi izņēmuma gadījumi, kad tiesai būtu jāļauj atjaunot vai pagarināt materiāltiesiku prekluzīvu termiņu? Ja jā, tad kādos gadījumos?

- 5) Vai, Jūsaprāt, par materiāltiesiskajiem prekluzīviem termiņiem atzīstami tikai tādi termiņi, kurus likumdevējs tiesību normā ir tieši noteicis par nepagarināmiem vai neatjaunojamiem?
- 6) Vai piekrītat apgalvojumam, ka Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 17.pantā noteikto termiņa kavējumu visupirms būtu jākonstatē iestādei, nevis tiesai?
- 7) Vai uzskatāt par pamatotu apgalvojumu, ka iestāde, izskatot un noraidot iesniegumu par zaudējuma atlīdzināšanu pēc būtības, vienlaikus apstiprina to, ka tiek atjaunots Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 17.pantā nokavētais termiņš?
- 8) Vai piekrītat apgalvojumam, ka Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 17.pantā ietvertā prasība – iesniegt iesniegumu par zaudējumu atlīdzināšanu ne vēlāk kā piecu gadu laikā no iestādes prettiesiskā administratīvā akta spēkā stāšanās vai prettiesiskas faktiskās rīcības veikšanas dienas – nav samērīga, jo lietu izskatīšana administratīvajā tiesā var ilgt vairāk kā piecus gadus, tādejādi atņemot personai tiesības uz atlīdzinājumu?
- 9) Vai, Jūsaprāt, Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 17.panta leģitīmo mērķi var sasniegt ar citiem, personas tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem? Ja jā, tad ar kādiem?

Satversmes 92.pants nosaka, ka „*ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu. Nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Ikvienam ir tiesības uz advokātu.*”.

Šī norma nosaka vispārēju valsts pienākumu nodrošināt ar valsts starpniecību ikvienam, kura tiesības ir pārkāptas, efektīvu aizsardzību pret aizskārumu. Minētais izriet arī no Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 13.panta, paredzot, ka ikvienā tiesību aizskāruma gadījumā, valstij ir jānodrošina indivīdam iespēja vērsties valsts institūcijās un panākt efektīvu lietas risinājumu. Eiropas Cilvēktiesību tiesa savā praksē ir norādījusi, ka „*ja ir noticis kompensējams kaitējums, ir jābūt veidam, kā nacionālā tiesa var panākt normas par taisnīgu kompensācijas izpildi*”.¹

Likumdevējs valsts atbildību noteicis Administratīvā procesa likumā un Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likumā. Valsts pārvaldes iestāžu 17.pants nosaka, ka persona iesniegumu par zaudējuma

¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2000.gada 28.marta spriedums lietā *Carley v.the United Kingdom*.

atlīdzināšanu var iesniegt „gada laikā no dienas, kad tā uzzināja vai tai vajadzēja uzzināt par zaudējumu, bet ne vēlāk kā piecu gadu laikā no iestādes prettiesiskā administratīvā akta spēkā stāšanās vai prettiesiskās rīcības veikšanas dienas”.

Minētajā normā ir paredzēti divi termiņi. Pieteikuma iesniedzējs pēc būtības apstrīd likumā noteikto piecu gadu termiņu, norādot, ka tas ir par īsu, jo personai, izmantojot Administratīvā procesa likuma 93.pantā trešajā daļā paredzētās tiesības atlīdzinājuma prasījumu pieteikt pēc tam, kad pabeigta attiecīgā administratīvās lietas izskatīšana pēc būtības, tiesības uz atlīdzinājumu var tikt liegtas gadījumos, kad administratīvā tiesvedība ilgst ilgāk kā piecus gadus.

Tiesībsargs piekrīt apgalvojumam, ka apstrīdētajā normā minētie termiņi ir vērtējami kopsakarā, nevis šķirti. Minēto savā praksē ir paudis arī Augstākās tiesas Senāts, norādot, ka „noskaidrojot, vai persona ir laikus pieprasījusi zaudējuma atlīdzinājumu, ir jāpārbauda, vai tikuši ievēroti abi minētie termiņi”.²

Gan Eiropas Cilvēktiesību tiesa, gan Satversmes tiesa savā praksē ir atzinušas, ka likumdevējs noteiktības un tiesiskās stabilitātes nodrošināšanai var noteikt termiņus, kādos jāveic attiecīgas darbības. Tiesībsarga ieskatā, minētajā normā ietvertais termiņš ir uzskatāms par materiāltiesisku prekluzīvu termiņu, kam no seku viedokļa ir izšķirošs un absolūts raksturs, kas nodrošina tiesiskās noteiktības un citu leģitīmu mērķu sasniegšanu. Minēto savā praksē ir apstiprinājis arī Augstākās tiesas Senāts, norādot, ka „Atlīdzināšanas likuma 17.pantā noteiktais termiņš ir prekluzīvs termiņš, to nevar atjaunot nedz iestāde, nedz tiesa”.³ Atšķirībā no procesuāli tiesiska termiņa, kuru saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 46.pantam iestāde, tiesa vai tiesnesis var atjaunot, materiāli tiesiska termiņa atjaunošana tiesību normās nav paredzēta. Ar materiāli tiesiskā prekluzīvā termiņa izbeigšanos zūd arī pašas tiesības.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa savā praksē ir norādījusi, ka tiesiskā noteiktība un citi leģitīmi mērķi, kas bijuši termiņa noteikšanas pamatā, neizslēdz tiesas pienākumu, apsvērt, vai kādas personai piemītošās cilvēktiesības ievērošana neņem virsroku pār materiālajā tiesību normā noteiktas procesuālas kārtības ievērošanu.⁴ Kā redzams no Administratīvās apgabaltiesas 2012.gada 31.janvāra lēmuma lietā Nr.A420416111, arī konkrētajā gadījumā, izskatot pieteicēja blakus sūdzību par Administratīvās rajona tiesas 2011.gada 12.decembra lēmumu, tiesa ir vērtējusi, vai pieteicēja minētie apstākļi nav pietiekams pamats uzskatīt, ka likumā ietvertā prasība ievērot piecu gadu termiņu morālā kaitējuma pieprasījuma iesniegšanai pieteicējam nav radījusi kādas cilvēktiesības pārkāpumu un to nav konstatējusi.

² Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010.gada 3.decembra lēmums lietā Nr.SKA - 977/2010 6.punkts.

³ Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2009.gada 18.augusta lēmums lietā Nr.SKA - 599/2009 17.punkts.

⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2009.gada 16.oktobra spriedums lietā „Zehentner pret Austriju”.

Šādu vērtējumu administratīvā tiesa ir sniegusi arī citās lietās⁵, piemēram, vērtējot personas tiesības uz zaudējuma atlīdzību, pamatojoties uz likuma „Par izziņas izdarītāja, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu”, konkrēti norādot, ka minētajā likumā ietvertais termiņš (sešu mēnešu laikā pēc attaisnojošā tiesas sprieduma spēkā stāšanās vai krimināllietas vai administratīvās lietvedības izbeigšanas) ir uzskatāms par materiāltiesisku prekluzīvu termiņu.

Uzskatu, ka, interpretējot tiesību normas tā, ka augstākminētie termiņi, izņēmuma gadījumos būtu pagarināmi vai atjaunojami, netiktu sasniegts likumdevēja izvirzītais mērķis - tiesiskā noteiktība un stabilitāte.

Nepiekrītu viedoklim, ka par materiāltiesiskiem prekluzīviem termiņiem ir atzīstami tikai tādi termiņi, kurus likumdevējs tiesību normās ir tieši noteicis par nepagarināmiem vai neatjaunojamiem. Tā, piemēram, likumdevējs Darba likuma 123.pantā noteicis kārtību, kādā var tikt atjaunots Darba likuma 122.pantā ietvertais prasības iesniegšanas materiāltiesiskais prekluzīvais termiņš. Tai pat laikā, Administratīvā procesa likuma 191.panta pirmās daļas 11.punktā likumdevējs skaidri ir paredzējis, ka šajā normā ietvertais procesuālais termiņš nav atjaunojams. No minētā var izdarīt secinājumu, ka likumdevēja rīcība nav bijusi viennozīmīga, nosakot kādos gadījumos un kādi termiņi ir atjaunojami vai pagarināmi. Lai tiktu ievērots tiesiskās noteiktības princips, likumdevējam būtu skaidri un nepārprotami jāpauž sava nostāja, vai apstrīdētajā normā ietvertie termiņi ir pagarināmi vai atjaunojami un kādos gadījumos.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa savā praksē ir norādījusi, ka „*tiesību aizsardzības līdzeklis, kurš nevar sniegt rezultātus pietiekamā laika posmā, nav ne adekvāts, ne efektīvs*”.⁶ Likumdevēja noteiktiem termiņiem, kādos personas var realizēt savas tiesības, jābūt tādiem, lai indivīdam tiktu garantētas nevis teorētiskas un iluzoras tiesības, bet gan praktiskas un efektīvas.

Tādejādi, ņemot vērā to, ka Administratīvā procesa likuma 93.panta trešā daļa paredz iespēju atlīdzinājuma prasījumu pieteikt pēc tam, kad pabeigta attiecīgās administratīvās lietas izskatīšana pēc būtības, praksē var un varētu rasties situācijas, kad indivīds objektīvu apstākļu dēļ nevar ievērot normā noteikto termiņu atlīdzinājuma pieprasīšanai. Lai arī no tiesu prakses izriet, ka tiesa atsevišķos gadījumos vērtē, vai indivīdam piemītošās cilvēktiesības ievērošana neņem virsroku pār materiālajā tiesību normā noteiktas procesuālas kārtības ievērošanu, tomēr praksē konstatētie gadījumi nerada pārliecību, ka šāds indivīdam pieejamais tiesību aizsardzības mehānisms var tikt uzskatīts par efektīvu. Vēl jo vairāk situācijā, kad indivīds nav vainojams termiņa nokavējumā, pastāvot ilgiem tiesvedības procesiem, kā arī apstrīdētajā normā ietvertajiem termiņiem, var rasties situācijas, ka indivīds

⁵ Augstākās tiesas Senāta 2010.gada 20.septembra lēmums lietā Nr.SKA -755/2010.

⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1991.gada 29.novembra spriedums *Pine Valley Developments Ltd un citi pret Īriju*, 47.paragrāfs.

pēc tiesvedības beigām pat necenšas realizēt savas tiesības uz atlīdzinājumu, jo prezumē, ka ir nokavējis likumā noteikto termiņu atlīdzinājuma pieprasīšanai.

Ņemot vērā visu augstākminēto, piekrītu apgalvojumam, ka Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 17.pantā ietvertā prasība – iesniegt iesniegumu par zaudējuma atlīdzināšanu ne vēlāk kā piecu gadu laikā no iestādes faktiskās rīcības veikšanas dienas nav samērīga, jo lietu izskatīšana administratīvajā tiesā var ilgt vairāk nekā piecus gadus, tādējādi atņemot personai tiesības uz atlīdzinājumu.

Uzskatu, ka pie šādiem lietu izskatīšanas termiņiem administratīvajās tiesās, par vienu no indivīda tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošu līdzekli leģitīmā mērķa sasniegšanā būtu uzskatāma likumdevēja skaidri paustā nostāja, kādos gadījumos apstrīdētajā normā ietvertais termiņš būtu pagarināms vai atjaunojams, vai arī nosakot Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 17.pantā garākus termiņus. Šobrīd veidojas situācija, ka likumdevējs privāttiesiskajās attiecībās Civillikumā ir noteicis vispārējo noilguma termiņu desmit gadus, bet valsts pienākumam kompensēt indivīdam nodarītos zaudējumus uz pusi īsāku termiņu, kas pēc būtības papildus rada indivīdam risku zaudēt tiesības uz atlīdzinājumu vispār.

Savukārt kā galveno un visefektīvāko līdzekli uzskatu valsts pienākumu organizēt tiesu sistēmas darbu tā, lai samazinātu administratīvo lietu izskatīšanas termiņus kopumā. Tādējādi indivīdam nodrošinot iespēju nepamatotas valsts rīcības rezultātā atlīdzinājumu saņemt pēc iespējas īsākā laikā arī gadījumos, kad persona savu tiesību aizsardzības nolūkā vērsusies tiesā.

Ar cieņu,
tiesībsargs

J.Jansons

Zonenberga 67686768

22.10.2014.

I.Piļāne